

ג. נִאמַר אֲכָרֶם הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זֶרַע וְהִנֵּה בֶן-בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי:

ג. וִי אֵמַר — — אֵת י

..הא לי לא יהבת ולד [בנין], והא בר ביתי

ירית יתי.

(אונקלוס)¹

..הא לי לא יהבת בר, והא בר פרנסת ביתי

(יונתן)

ירת יתי.

..הא לי לא יהבת בנין, והא בר בתי ירית יתי.

(תר' ירושלמי השלם כ"י)²

פקאל [אברם], אד' לס תרזקני נסלא [ולדא],

פאן אלאבן אלד'י פי מנזלי ירת'ני. (תר' רס"ג)³

הן לי לא נתת זרע. ומה תועלת בכל אשר תתן

(רש"י)⁴

לי.

והנה בן ביתי יורש אותי. נאמר על לוט.

(לקח טוב)⁵

..הן לי לא נתתה זרע. ואתה אמרת לי ואעשך

לגוי גדול, ושמתי את זרעך כעפר הארץ (לעיל

יב, ב; יג, טז), וכאשר אמר אברם לאל יתברך

כל זה, לא שחשב שישקר לו בהבטחתו חלילה,

אלא חשב אחת משתים, או שחטא לאל אחר

הבטחתו שתאבד ממנו ההבטחה בענש החטא,

או שחשב כי הזרע שאמר לו יהיה אחד מבני

משפחתו שהוא חשוב כזרעו.. ובן ביתי. שהוא

חשוב לו כזרעו כמו אליעזר שהיה מושל בכל

אליעזר בן דמשק. מקרא כפשוטו: "והדבור משק הוא

דמשק מאמר בתוך מאמר, והוא משל שהיה שגור בפי

העם. ונראה שמשק קריה קטנה בת בלי שם, ומפני

שדמשק עיר גדולה ויפה מימי קדם היה הדבר למשל,

לאמר משק הוא דמשק לכל שותפות קלה שבין שני

דברים כשותפות שבין שמה של משק לשמה של דמשק,

והם רחוקים זה מזה לגדולה כרחוק מזרח ממערב. ואמר

אברהם את המשל הזה כאן, מפני שבא לומר הן לי לא

נתת זרע והנה בן ביתי יורש אותי, כלומר במקום

שאין בן, בן ביתי ממלא מקומו, והוא העזר שנתת לי

ולא נתת לי בן. הרב וולף, גברשת הילנה, עמ' 8:

..אולי דמשק הוא תואר של נשיא בלשון ערבי דמסתק.

ולשון יחיד הוא דמאסק כמו שהוא בפסוקנו דמשק.."

ג. 1 אותב גר: "לא נתתה זרע. קע"א [=כ"י] בר."

חליפות שמלות: "בתרגום וולד, לא ככל לשון זרע שתרגם

בנין או בר.. או אפשר כי תרגם אונקלוס בזה בלשון

וולד מפני שהוא הפך לשון ערירי שתרגם בלא וולד." /

פש': "הא לי לא יהבת ברא." תר' שומ': "אן לי לא

יהבת נוף."

2 בתי. צ"ל: ביתי.

3 קאפח: "הן לי, כיון שלי. והנה בן ביתי, הרי הבן

שבביתי."

4 מזרחי: "ומה תועלת.. דאם לא כן מאי קמהדר ליה

להב"ה על שכרך הרבה מאד."

5 ראה ב"ר לעיל פסוק ב (תו"ש לה): "בן משק ביתי

זה לוט.."

מפורש: "וטעם בן משק ביתי, הקבוע בביתי, שלא

יזוז משם. הוא דמשק אליעזר. טעמו הוא איש דמשק

ששמו אליעזר.. ורבים תמהו, הרי כבר הבטיח השם

לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת.. ולפי עיקר פשוטו

לא קשה מידי, שוודאי בטח אברהם בה' שישמור לו

הבטחתו, אבל חשש פן יוליד בן סמוך למיתתו, והוא

מת ובנו קטן ורך, ואין מי שיורש אותו כי אם אליעזר

אשר יהיה אפטרופוס לו. וזה שאמר ואנכי הולך ערירי,

ובן משק ביתי הוא איש נכרי, אליעזר דמשק, והן לי

לא נתת זרע עדיין, והנה בן ביתי יורש אותי, ושני

הפסוקים דבוקים כמו שנפרש. הכתב והקבלה: "ובן

משק ביתי.. ויותר נכון נראה לי שהוא מענין משיקות

אשה אל אחותה (יתזקאל ג, יג), שענינו התחברות

ודבקות.. וטעם משק ביתי המחובר אתי והמדובק באהבה

עמדי.. נגד מה שאמר תחלה ערירי שהוא מחוסר בן

להשתעשע עמו כאב עם בנו, אליעזר עבדי הוא לי

לחברת מרעים, והוא לבדו אתי להשתעשע אתו באהבה..

שד"ל: "בן משק.. כלומר כל ממוני הוא ביד איש נכרי,

כי אין לי בן.. משק. מן שקק, ענין תנועה והשמעת קול..

ומלת משק אין לה אח, ובאה כאן להיותה לשון הנופל

על לשון דמשק שאחריה. והחכם Quatremere אמר כי

משק כמו משקה, אך לא מצאנו משקה אלא למלכים..

[ראה יומא כח: (תו"ש לו): "שדולה ומשקה מתורתו

של רבו לאחרים." לפי עקילס כאן, משק לשון משקה.]

דמשק אליעזר. שתי המלות שם אחד הן.. ולא שהיה

דמשק, כי היה לו לומר אליעזר הדמשקי, או אליעזר איש

דמשק, ולא להקדים התאר אל השם. וראב"ע אמר כי בן

מושך עצמו ואחר עמו, בן דמשק אליעזר. וזה רחוק

ודחוק, ועדין נשאר התאר קודם לשם, והיה משפטו הוא